

KEREKES József:

A Máramarosszigeti Református Jogakadémia „áttelepülése” Magyarországra

*Abstract. The Relocation of the Reformed Law Academy in
Máramarossziget to Hungary.*

The law academy in Máramarossziget, founded in 1837, was shut down in 1854 by Minister of the Interior Bach because of its participation in the Hungarian Revolution of 1848. It reopened its gates to the students only in 1869.

The law-academy flourished in the 20th century, having more than 120 students. It received support and sponsorship from the Prime Minister himself.

However, the Great War sealed its fate. Two thirds of the whole faculty and most of the students were enrolled in the army. This tragedy was followed by an even greater one: the Spanish flu epidemic. Also, the Russian army ravaged the land, followed by the regime change.

After the Peace Dictate, the law academy became part of the Romanian Kingdom's territory. The faculty accepted the invitation of the town of Hódmezővásárhely and relocated itself to Hungary in 1921. Unfortunately, because of its unfavourable financial state and the decision of the Reformed Diocese of Tiszántúl, the Minister of Cults and Education closed down the academy for good in 1923. This was the last law academy founded by the church.

¹ Doktorandusz, a Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Ekumené Doktori Iskola, email: jozsef.kerekes@ubbcluj.ro

Its rightful successor became the law academy of Kecskemét, one that was acknowledged nation-wide by the Reformed Church of Hungary.

Keywords: Máramarossziget, law academy, hopelessness, relocation, Hódmezővásárhely, financial situation, liquidation, successor

Bevezető

A Máramarosszigeti Református Egyházközség a reformált eklézsiákra jellemző módon iskolát is létesített – még a XVII. században –, mely az idők folyamán hat gimnáziumi és négy bölcséleti osztálya fölé 1837-ben törvénytudományi tanszéket is szervezett. A máramarosszigeti jogakadémia megnyitására 1837. július 1–2-án került sor. A jogakadémia alapítója, gróf Buttler János, más jeles intézményeknek is alapítványi támogatója volt (Pesti Vakok Intézete, Magyar Játékszín, Sárospataki Kollégium). Gróf Buttler János 16.666 forint 40 krajcár alapítványi tőkével hozta létre az ún. „törvénytudományi szék”.² A jogi tanszék első tanára Kövy professzor tanítványa, Pataky János ügyvéd volt. Pataky fő feladatának tekintette a törvénytudomány magyar nyelven való oktatását. Pataky véleménye szerint a latin nyelvet érteni kellett, de nem volt szükséges okvetlenül beszélni is.³ A professzor gyakorló jogászokat nevelt, nemcsak református, hanem más felekezetekhez, nemcsak magyar, hanem más népek fiaihoz tartozó ifjak közül is. Az 1848–49-es szabadságharcot követően a törvénytudományi tanszéket Bach belügyminiszter bezáratta. A hajdani *lyceum* négyosztályos algimnáziummá zsugorodott. Csak 1869-ben sikerült a törvénytudományi tanszéket „refundálni”.⁴ A jogakadémiát az 1883-ik évi minősítési törvény sem ingatta meg, lévén hogy Tisza Kálmán Tiszántúli Egyházkerületi főgondnok személyében jeles pártfogóra talált. Majd a millenniumi ünnepségek idején György Endre lett a Tiszántúli Egyházkerület főgondnoka, aki parlamenti képviselőként és földművelésügyi miniszterként is támogatta az intézményt. 1902-től⁵ a főgondnoki

² *Honismeret*. 12(1984). 1.

³ Uo.

⁴ GERGELY György (1925): *A Hódmezővásárhelyen működött máramarosszigeti református jogakadémia emlékkönyve*. Hódmezővásárhely, Erdei Sándor könyvnyomdája. 7.

⁵ GERGELY (1925), 9.

méltóságot – tragikus haláláig – gróf Tisza István miniszterelnök töltötte be, ilyen minőségében is támogatva a jogakadémiát. Ez volt az akadémia virágzásának időszaka. A hallgatói létszám ekkoriban 120 és 140 fő között ingadozott.

A végzetes eseményt az akadémia működése szempontjából a nagy háború 1914-es kitörése jelentette.⁶ A hatalmas orosz hadsereg Galícia lerohanása után bekerítéssel fenyegette Máramarosszigetet, mire a diákságot, tanáraikkal együtt besorozták az osztrák–magyar hadseregbe. A jogakadémia tanári kara az első világháború kitörését megelőző évben teljes oktatói karral rendelkezett, összesen tizenegy oktatóval. 1915-ben már csak négy oktatója volt az akadémiának.⁷ A háború következtében a tanárok többsége és 85 akadémiai hallgató bevonult katonának. Máramarossziget orosz kézre jutott.

1916-ban a korábban kiszorított oroszok ismét a város határában voltak, és ekkor tört be a román hadsereg Erdélybe. Az akadémiát csak az mentette meg a végleges bezárástól, hogy a miniszterelnök–főgondnok, gróf Tisza István, országos segílyt nyújtott az akadémiának, megígérve egyúttal, hogy a két évet leszolgált jogakadémiai hallgatók vizsztatérhetnek az akadémia padjaiba. 1918-ra ismét benépesült az akadémia. Majd következett az 1918–19-es tanév borzalma, a spanyolnátha, aminek következtében bezárt a menza, és az ifjúsági élet is megszűnt.⁸ 1919-ben a román hadsereg vonult be a városba. Majd három hónappal később a román közigazgatást is berendezték Máramarosszigeten. A budapesti proletárdiktatúra szovjet politikai szele azonban nem érintette az akadémiát. Az 1919–20-as tanévet a proletárforradalom előtt jóváhagyott tanrend szerint kezdték el. 1920 elején a román hadsereg kivonult az addig megszállás alatt tartott Debrecenből, és ettől kezdve már nem lehetett kapcsolatot tartani a jogakadémia fenntartójának számító debreceni székhelyű Tiszántúli Református Egyházkerülettel.

Áttelepedés

Az első világháborút lezáró trianoni békediktátummal egyidejűleg születtek meg a Máramarosszigeti Református Líceum Jogakadémiája elköltöztetésére, magyarországi áttelepülésére szolgáló döntések. Miközben a jogakadémia a korábbi Tiszántúli Református

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ I. m. 12.

Egyházkerület területén működött, a határmódosítás után pedig az alakulóban levő Királyhágómelléki Egyházkerülethez került, végül az Erdélyi Református Egyházkerület védelmét és jogi asszisztenciáját volt kénytelen igénybe venni.

Az erre vonatkozó, sajátos helyzetből fakadó döntésekről a Máramarosszigeti Református Líceum Jogakadémiájának Évkönyvéből⁹ (az 1920–21. tanévről) nyerünk tájékoztatást. A Jogakadémia igazgatója, dr. Gergely György, a következőket írta: „Amikor még híre érkezett annak, hogy a magyar kormány a Trianonban előkészített békeszerződést alá fogja írni, a máramarosszigeti ref. lyceum régi egységében lényeges szakadás állott be. Az intézet két tagozatának útjai elváltak.”¹⁰ Az igazgató a Lyceum és a Jogakadémia eredetileg egy oktatási egységet képező útjainak elválására utalt. Majd rövid kitérő után az ismertető így folytatódott:

„A máramarosugocsai egyházmegyének 1919. szeptember 4-én, Halmiban tartott közgyűlése már megállapította, hogy mivel a jogakadémia létesítéséhez és fenntartásához maga az egyházmegye semmivel sem járult, s mint testület, a máramarosszigeti egyházközség sem, ellenben a rég elhalt magánosok alapítványain kívül a legáldozatkészebb támogatója az akadémiának a Tiszántúli Református Egyházkerület: tehát az egyházmegye az esetre, ha a jogakadémia régi jellegét, régi székhelyén fenntartani nem tudná, azt a lyceum kötelékéből kibocsátani és az akadémia feletti rendelkezési jogot a tiszántúli ref. egyházkerületnek átengedni hajlandó leend. Erre az eshetőségre gondolva, némi puhatolozások is történtek a magyar alföldön, és előbb Szeged város tanácsától, majd Hódmezővásárhelyről az akadémia meghívást is kapott.”¹¹

„A jogakadémia tanári kara tehát még a trianoni szerződés aláírása előtt, 1920. május közepén tartott gyűlésén, előzetes értekezlet után, egyhangúlag a következő határozatot hozta és terjesztette a május 16-án tartott igazgatótanácsi gyűlés elé: «arra az esetre, ha jogakadémiánk bármely okból is – a jövőben – mai jellegét itt városunkban fenntartani nem tudná, a tanári kar javasolja, hogy e jogi főiskola ideiglenesen más városba, p.o. Hód-

⁹ Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára – TtREL I.1.o.; GERGELY György (1922): *A máramarosszigeti Ref. Lyceum jogakadémiájának évkönyve az 1920–21-ik tanévről*. Hódmezővásárhely, Kultúra Részvénytársaság (ezelőtt Erdei Sándor) könyvnyomdája.

¹⁰ TtREL I.1.o.

¹¹ TtREL I.1.o.

mezővásárhelyre tétessék át, és ennek megtörténhetése végett a megfelelő sürgős határozatok hozatalára a lyceumi igazgatótanács¹² fenntartó testületünket, az egyházmegyét és ennek útján az egyházkerületet kérje fel. Hatalmazza fel az igazgatótanács mai üléséből a tanács elnökét arra, hogy a jogakadémia tanári karával együtt alkalomadtán megállapítsa azt az időpontot, amikor az áthelyezésnek, illetve áttelepülésnek szüksége bekövetkezik s amikorára a tanároknak a hivatalos iratok elvitelére és az elköltözésre az engedélyt megadja.» E javaslatot az igazgatótanács gyűlése határozattá emelte.”¹³

Az akadémia igazgatója beszámolójában kitért az akadémia áttelepülésének okaira. Ezt egyfelől az akadémia ingó és ingatlan vagyonának csekély volta, a tanárok fizetését kiegészítő magyar állam részéről történő segély elmaradása, valamint a tiszántúli egyházkerület, a vármegye és a város részéről korábban biztosított donációk elmaradása indokolta.¹⁴ Másfelől a hallgatói létszám folyamatos elapadása magyarázta az előállt helyzetet.¹⁵ Gergely György már a Máramarosi Közművelődési Naptár 1913. évi évfolyamában részletekbe menően foglalkozott a Jogakadémia működése feltételeivel *Életképes-e a máramarosszigeti jogakadémia?* c. cikkében.¹⁶

Az 1920–21. évi tanév megnyitását rendkívül bizonytalanná tették politikai és a tanári kart érintő személyi kérdések. Kérdéssé vált, hogy a román hatóságok elismerik-e az akadémia szemesztereit, illetve az akadémia által kiadott bizonyítványokat? Ugyanakkor dr. Dezső Gyula, dr. Rácz Béla, dr. Kovássy Albert és dr. Lányi János akadémiai tanárok jelezték, hogy nem vehetnek, illetve vesznek részt a továbbiakban a jogakadémia működtetésében.¹⁷ A megmaradt két tanár javaslatot tett a lemondott tanárok pótlására a Máramarosszigeten praxis nélkül maradt jogászok beállítása révén. Így indulhatott meg 73 hallgatóval az 1920–21-es tanév.¹⁸

¹² Uo. – a lyceumi igazgatótanács egyúttal a jogakadémia felső irányításáért is felelt, nemcsak a Lyceum irányító szerve volt.

¹³ Uo.

¹⁴ TtREL I.1.o.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet 23807, lelt. szám 69759.

¹⁷ Uo.

¹⁸ TtREL I.1.o.

Miközben hatalmas erőfeszítésekkel sikerült elindítani az akadémiai évet, felmerült „a főhatósági probléma”.¹⁹

„A debreceni püspökkel való érintkezés, direkte vagy az egyházmegye ruthéniai területén lakó elnökségén keresztül, időnként annyira mégis csak lehető volt, hogy a félévek megnyitáshoz, befejezéséhez előre vagy utólag az engedély kieszközölhető volt – s a kiadott – cenzúrán átment – évkönyvek útján megtörtént a hivatalos, nyilvános beszámolás is az akadémia szabályos működéséről.

Most már azonban e kapcsolatok megszakadtak. A tiszántúli kerületnek Romániához csatolt részén pedig az egyházi szervezkedés rendkívül lassan és nehézkesen indult. Végre 1922. december 14-én [A dátum hibás – az 1920–21. évkönyvben nem jelenhet meg egy évvel későbbi esemény] Nagyváradon megtörtént az ideiglenes szervezkedés az egyházi törvények és zsinati utasítások szerint olyképpen, hogy egyelőre a püspöki jogkör gyakorlására a legidősebb esperes, Sulyok István nagyváradai lelkész nyilvánított illetékesnek, s kéretett fel. Igaz, hogy a jelzett alakuló gyűlésen nem volt képviselve valamennyi Erdélyen kívüli ref. egyházmegye. De ennek a ténynek jelentősége csak később derült ki...”

„Egyelőre a máramarosszigeti ref. lyceum s benne a jogakadémia teljes jóhiszeműséggel az érintkezést Sulyok püspök-helyettes úrral felvette. S ő elébe terjesztette az első féléről szóló beszámoló jelentést a jogakadémia igazgatója, úgyszintén megerősítés végett a következő félésre szóló tanrendi javaslatot. S ő hagyta jóvá ezt és a Fóris doktor meghívását is.”²⁰

„E látszólag sima megoldást azonban megzavarta az, hogy a nagybányai egyházmegye, melyhez a földrajzi helyzet folytán a máramarosugocsi egyházmegyének déli – azaz román területre eső – része, s benne a mi városunk is – csatoltatott –, megtagadta a hozzájárulását a nagyváradai alakuláshoz, s kijelentette, hogy ő magafölött, a régi zsinati törvények szabályos megváltoztatásáig, ideiglenes védőül a debreceni püspökség helyetteseként az erdélyi egyházkerületet és ennek püspökét ismeri el, akit e védői szerepkörében a román kormány már el is ismert.”²¹

¹⁹ Uo.

²⁰ TtREL I.1.o.1.

²¹ TtREL I.1.o.

A Máramarosszigeti Református Jogakadémia igazgatósága 3746/1921. június 16-án²² kelt levelével fordult Nagy Károly erdélyi református püspökhöz, akinek a joghatóságát az 1921. június 7-én, Nagyváradon tartott értekezlet – az új egyházkerület megalakulásáig – további két hónapra fenntartotta,²³ egyszersmind kérve, hogy Nagy Károly lássa el az „ideiglenesen helyettesítő püspöknek főhatósági védelmét és kormányzását, mindaddig, amíg lehetővé válik egy új kerületnek törvényszerű szervezése, vagy az erdélyi kerületbe való állandó jellegű bekapcsolódása az egész csonka tiszántúli résznek”. A levél aláírói jelezték Nagy Károly erdélyi püspök számára, hogy eddig úgy tudták, hogy a nagyvárad esperes látta el a tiszántúli, debreceni püspök helyettesítését. Miután azonban a nagybányai esperesi hivatal az EREK-et ismerte el főhatóságaként, „többé új ügyben a nagyvárad esperes úrhoz nem fordultunk. (...) Most azonban a magunk részéről is jelentkezünk.”²⁴

Tájékoztatták az erdélyi püspököt arról, hogy a jogakadémia kitelepülése (az anyaországba) befejezett ügy. Ezért csupán arra kérték Nagy Károlyt, hogy a hátralévő pár hétre nyújtson védelmet és az esetlegesen szükséges főhatósági jogokat és intézkedéseket gyakorolja.²⁵

Az akadémia tanári karától, illetve az igazgatótól a felterjesztések mindig közvetlenül az EREK püspöki hivatalához érkeztek. A levél szerzői kifejtették, hogy a tiszántúli püspök az akadémia minden dolgában hatásköre szerint intézkedett és ez a joggyakorlás annyira természetes volt, hogy az akadémia bizonyítványainak érvényességét sem az új határokon belül, „sem a régi államnak megmaradt területén nem vonatott kétségbe”.²⁶

A levél szerzői azt is kérték, hogy sürgöny útján terjeszthessék kéréseiket az erdélyi püspök elé. A levélnek²⁷ mintegy a mellékleteként csatolták a Máramarosszigeti Református Jogakadémia ügyében a nagybányai és a hozzá csatlakozott szatmári és máramarosugocsai csonka egyházmegyék közgyűlésének 1921. június 6-án Szatmáron hozott egyhangú határozatát, mely szerint:

²² Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára: (Igazgatótanács Levéltára, „A román megszállás alatt lévő más egyházkerülethez tartozó egyházak és iskolák ügyeiről”) – EREL I.12/1920.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

„[Az] egyházmegyei közgyűlés tudomásul veszi a máramarosszigeti református jogakadémia helyzetéről és kitelepülési szándékáról előterjesztett jelentést – és így bár sajnálkozással, de megnyugvással és helyesléssel – tudomásul veszi azt is, hogy az akadémia máramarosszigeti régi székhelyén való működését e hó végén a lyceumi igazgatótanács utasítása szerint beszünteti, és székhelyét a nyár folyamán átteszi Máramarosszigetről egyelőre Debrecenbe, a tiszántúli ref. egyházkerület régi központjába, hogy ott a kerület mint jogakadémiánk fenntartója és ügyeinek az egyházi törvények szerint jogilag közvetlen – bár az utóbbi időben csak elméletileg – intéző hatósága, az Egyetemes Konventnek mint egyházi törvények szerinti legfőbb tanügyi hatóságnak irányítása és jóváhagyása mellett, az akadémia további sorsa, illetve új elhelyezése iránt intézkedhessék. A közgyűlés e határozatát illetékes egyházi főhatóságának bejelenti, s a maga részéről is kéri, hogy a kerületi elnökség a máramarosszigeti jogakadémiának a hó végéig való működhetésénél és a kitelepülésnél, szükség esetén hathatós erkölcsi támogatást nyújtson. Végül a jogakadémia vagyoni viszonyainak szükségessé váló – egyelőre ideiglenes – rendezésére nézve a máramarosszigeti református lyceumi igazgatótanács intézkedését bizalommal várja.”

A javaslatot egyhangúlag fogadták el.²⁸

A jogakadémia igazgatója, dr. Gergely György, a nagyváradai tankerületi főigazgatóság 2427/1921 sz. határozata miatt fordult 90/1921. számú levelével az EREK igazgatótanácsához.²⁹ Kifejtette a tankerület levelével kapcsolatos észrevételeit: „Több pontjában mélyen belevág autonómiánkba, s éppen ezért kérem a főtiszteletű és méltóságos Igazgatótanácsot, kegyeskedjék engem utasítani, hogy mihez tartsam magam. Főképpen feltűnő pont benne, hogy az összes bizonyítványok ellenjegyzését kívánja.”

A korszak zűrzavaros viszonyai közepette a hírek és újsághírek is zűrzavarosak voltak. Ezek a zűrzavaros vélemények a sajtóban is megfogalmazódtak a jogakadémia kitelepődése kapcsán. Ennek nyomán a kolozsvári *Keleti Újság*ban sajnálatosan hamis megvilágításba került a jogakadémia helyzete. A Máramarosszigeti Református Jogakadémia részéről Dr. Gergely György igazgató fordult az EREK püspökéhez³⁰ a kolozsvári *Keleti*

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

Újságban megjelent közlemény helyreigazítása céljából.³¹ A jogakadémia igazgatója Nagy Károly püspököt kérte a „rektifikálás” újságban való megjelentetésére az alábbiak szerint:

„Tekintetes Szerkesztőség! A máramarosszigeti jogakadémia kitelepüléséről írott, becses lapjuk egyik korábbi számában megjelent közlemény nem maradhat helyreigazítás nélkül. Az ismeretlen tudósító ugyanis sok olyan dolgot kevert össze, melyeknek akadémiánk ügyéhez semmi köze sincsen. Jogakadémiánkat még a ref. gimnázium bezárása sem érintette. A kormányhatóságok autonómiánkat a legtökéletesebb kíméletben részesítették. Hogy egyházi főhatóságaink akadémiánk működését most június végén megszüntették, annak oka merőben az, hogy a minden támogatástól régen elesett autonóm felekezeti intézet, a hallgatók létszámának állandó apadása folytán, határszéli, természetes környékétől elvágott városunkban, anyagilag nem volt tovább fenntartható. A mi akadémiánkon mindenkor a legteljesebb békesség uralkodott a különböző anyanyelvű ifjúság között. S miként nekünk nincsen semmi panaszunk a politikai hatóságok ellen, úgy azoknak sem volt miellenünk. Kitelepedési szándékunk régi keletű és itt köztudomású és mindedig semmi oldalról sem elleneztetett. Becses lapja cikkírója vagy tudósítója semmi esetre sem tett jó szolgálatot főiskolánknak, mikor ennek ügyeit színházi kalamitásokkal, a Máramaros megszüntetésével és medvehistóriákkal garnírozva tálalta a közönség elé.”

A Máramarosszigeti Jogakadémia igazgatója 3751/1921. július 14. szám alatt iktatott levelében³² tájékoztatta az EREK püspökét a jogakadémia kitelepüléséről. Az igazgató arról értesítette az EREK püspökét, hogy a szükséges lépéseket megtette, és amint az expatriálási engedélyt megkapja és az ehhez szükséges vasúti vagonokhoz is hozzájutnak, a kitelepülés megtörténik. A gondosan előkészített és mindaddig zökkenőmentes ügyintézés ellenére az igazgató megbízható forrásból arról értesült,³³ hogy a máramarosszigeti prefektúra felsőbb utasítást kapott arra nézve, hogy az akadémia irattárának kivitelét ne engedélyezze addig, amíg román állam részéről kiküldendő biztos azt nem ellenőrzi. Az igazgató kérte, hogy az EREK főhatóságként szintén küldje el erre az alkalomra ellenőrért.³⁴

³¹ A *Keleti Újság* hivatkozott száma nem található az archívumokban.

³² EREL I.12/1920.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

„Mivel pedig esetleg merőben egyházszerkezeti és jogoktatási szakkérdésekről lesz szó, jó volna, ha a vizgálat tartás semmiképpen el nem hárítható, akkor olyan szakember jöjjön ide, aki ért a mi ügyeinkhez. Persze, legjobb lenne Kolozsváry Bálint,³⁵ ha már nem volna teljesen útra készen. De valaki ilyenforma, hozzáértő jöjjön, ha lehet. Természetes, hogy az akadémia vállalná az illető ellátását. (...) Megjegyzem, hogy mi abszolúte nem politizáltunk. Akadémiánk a legteljesebb nyilvánosság mellett működött. A román kormány a felügyeleti jog kiterjesztése iránt a legcsekélyebb kísérletet sem tette. Mihozzánk egyetlen hivatalos irat érkezett, az volt, melyben a jelen tavaszon felszólítottak, illetve megkérdettek az iránt, hogy esküt kívánunk-e tenni vagy sem? A mi tagadó válaszuk után ismét nem jött semmi írás. Legközelebbi napokban jött ugyan a nagyváradai főigazgatótól egy udvarias kérdezősködés arról, hogy tudnánk-e mi egyes 1918 előtti joghallgatókra vonatkozólag anyakönyvi kivonatot kiadni. Ugyanis az irat szerint ezt a magyar követség kérdezte a román közoktatásügyi minisztériumtól, s így továbbítja a kérést hozzánk P. Teancu főigazgató úr. (...) A válaszban jeleztem, hogy akadémiánk itteni működését július elsejével befejezte.³⁶ (...) Meglehet, hogy ez az írás indította meg azt, hogy ügyeink iránt egyszerre váratlanul érdeklődni kezdenek. De lehet, hogy más forog fenn. (...) Az 1920. év legnagyobb részében pedig minden felsőbbtség nélkül működünk, egyszerűen a régi szabályokhoz alkalmazkodva. De fel nem adva azt a jogi álláspontot, hogy voltaképpen a tiszántúli kerülethez s a debreceni püspökhöz tartozunk. És e jogfolytonosság fenntartását évkönyvünkben is nyíltan kifejeztük, s az itteni hatóságok ezt tudták és nem ellenezték, sőt tudták Kolozsvárt is a ressortban, hiszen különben nem kérdezték volna meg, akarunk-e esküt tenni, ha mi csak titokban működünk volna. (...) Voltaképpen tehát nem látom az egész vizsgálat célját. De én is kérem az egyházi assistenciát és védelmet.”³⁷

Az EREK Igazgatótanácsának jogkörével felruházott igazgatótanács elnök (olvashatatlan aláírással) Máramarosszigeten 1921. július 18-án kelt levelét 56/1921 szám alatt iktatta az EREK Igazgatótanácsa.³⁸ A jogakadémia ügyében a következő hivatalos jelentés született:

³⁵ Kolozsváry Bálint a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektora, 1921-től Szegeden a magyar magánjog tanára, 1922-től a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.

³⁶ EREL I.12/1920.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

„A helybeli [máramaroszigeti] Prefectura egy nagyváradai tankerületi Főigazgató útján megküldött miniszteri rendeletre való hivatkozással megtiltotta a kiköltözés előtt álló helybeli ref. jogakadémia Igazgatóságának az irattárában lévő anyakönyveknek és vizsgajegyzőkönyveknek egyrészt a kivételét, másrészt azokból hiteles kivonatoknak a kiállítását. Hogy ez utóbbi tilalomnak is hatály szereztessék – az eljárással szembeni tiltakozásomnak kifejezése mellett –, hogy a továbbiaknak elejét vegyem, kénytelen voltam oly megoldási módra belemenni, hogy a jelzett okmányok lepecsételve a még mindig zár alatt lévő lyceumi könyvtárban helyeztessenek el a további intézkedések megtörténteig.”

A levél szerzője kéréssel fordult az EREK Igazgatótanácsához,³⁹ hogy tudniillik az Igazgatótanács:

„méltóztatna a kultusz Ressort-tal érintkezésbe lépni, s attól egy oly rendelkezés kibocsátását kieszközölni, hogy a fentebb jelzett anyakönyvek és vizsgajegyzőkönyvek a Magyarországra való kivétel engedelmének a megadásával, az akadémia Igazgatóságának visszaadassanak. Amennyiben pedig a rendelet kibocsátásának a privát úton szerzett, az az értesülésünk képezte volna az indokát, hogy az akadémián végzettek a kiállított vizsgabizonyítványaik elvesztése esetén újabb másolatot nyerhessenek, a helybeli Prefectura hivatalos felügyeletem alatt azokról hiteles másolatokat készítsen, s azok visszatartása után az eredeti okmányok adassanak ki az Igazgatóságának.”

Az Igazgatótanács jogkörével felruházott igazgatótanácsai elnök a továbbiakban leszögezte: „szükségtelennek is tartom nyomatékos hangsúlyozását annak, hogy a fentebb jelzett okmányok nélkül a jogi főiskola sem itt, sem másutt zavartalan működést nem fejthet ki, s minthogy úgy a jogakadémia, mint tanárainak a kiköltözése egy-két héten belül a legnagyobb valószínűség szerint megtörténik, az ügy minden irányban gyors intézkedést igényel.”⁴⁰

Az EREK Igazgató Tanácsában az 56/1921-es irat⁴¹ mellékleteként csatolták az 1921. július 18-án felvett és a felek képviselői által aláírt, Jogakadémiára vonatkozó jegyzőkönyvet. Jelen voltak Sanjoanu J. Kornél helybeli állami leánygimnáziumi igazgató és dr. Batiu Dezső ügyvéd, árvaszéki elnökhelyettes mint a Máramaros megyei prefektúra

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

megbízottjai. Fent nevezettek bemutatták megbízóleveleiket, melyek értelmében: „A máramarosszigeti ref. lyceumi jogakadémia 1913–1914[-es] tanév elejétől 1921. június 30-ig szóló anyakönyveit és vizsgálati jegyzőkönyveit őrizetbe kell venniök, abból a célból, hogy a repatriálás előtt álló jogakadémia magával el ne vihesse.” A jelenlévő lyceumi helyettes gondnok az egyházkerületi főhatóság értesítésének hiányában, és annak „intencióit” nem ismerve, az eseményről értesíti az egyházkerületi főhatóságot.⁴² Továbbá jegyzőkönyvbe véteti a következőket: „Minthogy azonban a szóban forgó ügyiratoknak nem az elvételéről vagy lefoglalásáról, hanem csupán őrizetbe vételéről van szó – beleegyezését adja abba, hogy a jelzett könyvek hivatalos pecsétük által lezárattatván, további intézkedésig megőrzés végett a lyceum könyvtárában elhelyeztessenek.”⁴³

A Tiszántúli Református Egyházkerület részéről Degenfeld I. főgondnok 1921. augusztus 24-én Debrecenből feladott átmenő táviratában⁴⁴ (Telegrama de transitie 3962/1921) Nagy Károly erdélyi püspök intézkedését kérte a máramarosszigeti jogakadémia igazgatója és annak családja részére: „Máramarosszigeti jogakadémiánk Hódmezővásárhelyre telepítettén tanáraink kiköltözése folyamatban van. Gergely igazgató családja most indul. Bebocsajtása hivatalosan biztosítva van. Szíveskedjék a CLUJ-i központi repatriáló hivatalnál kibocsátásuk érdekében sürgősen közben járni.”⁴⁵

A máramarosszigeti jogakadémia ügyében az ottani líceum gondnoka 50/1922. szeptember 12. szám alatt⁴⁶ fordult az EREK püspökéhez és Igazgatótanácsához. Az időközben Hódmezővásárhelyre távozott jogakadémiának a működéséhez szükségessé vált ún. beírási és vizsgakönyvei használata. A prefektus által lefoglaltatott okiratok kettős pecséttel lezárva a máramarosszigeti líceum nagykönyvtárába helyeztetek el megőrzés végett.⁴⁷ A gondnok kérése az volt, hogy az egyházi főhatóság a kolozsvári államtitkárságnál vagy a közoktatásügyi minisztériumban járja ki nevezett iratok zár alóli feloldását és azok mielőbb a hódmezővásárhelyiek részére történő átadását. A gondnok szükség esetén a román hatóságok részére az okiratokról másolatot is kész lett volna készíttetni.

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo.

A végjáték vége

A Jogakadémia további – immár magyarországi – működéséről a Tiszántúli Ref. Egyházkerület 1921. évi jegyzőkönyvi gyűjteményéből szerezhetünk részinformációt.⁴⁸ Az előbb említett gyűjtemény 519. számú, egyházkerületi tanügyi bizottsági jegyzőkönyvét idézzük: „Egyházkerületi közgyűlésünk fájdalommal veszi tudomásul, hogy máramarosi jogakadémiánk eddigi székhelyén tovább nem működhetik és helyeslően azt az intézkedést, mely szerint a jogakadémia a viszonyok változáig Hódmezővásárhelyre helyeztetett és ott működését kedvező előjelek közt megkezdette, a jelentést tudomásul veszi, s egyszersmind felhívja a jogakadémiát, hogy helyi igazgatásának ideiglenes szervezetét elkészítvén, ide jóváhagyás végett mutassa be.”⁴⁹

A korábban aggodalmakra okot adó személyi kérdések, a tanárhiány is megoldódni látszott, miután a Tiszántúli Ref. Egyházkerület tanügyi bizottsága jegyzőkönyvileg rögzítette két tanár beállítását⁵⁰ a jogakadémia oktatóinak sorába: „A Hódmezővásárhelyen működő máramarosszigeti jogakadémia üresen levő egyik tanszékére dr. Gerőcz Kálmán sárospataki jogakadémiai rendes tanárt rendes tanáruul választotta, másik tanszékére pedig dr. Fórizs László államtudományi doktort rendkívüli tanáruul alkalmazta. Egyházkerületi közgyűlésünk dr. Gerőcz Kálmánt rendes jogakadémiai tanárként megerősíti, dr. Fórizs Lászlónak az 1921–22. tanévre rendkívüli tanáruul alkalmazását pedig tudomásul veszi.”⁵¹

A jogakadémia hódmezővásárhelyi működése azonban tiszavirágéletűnek bizonyult. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az összes magyarországi jogakadémia tanárainak fizetéskiegészítését 1923 júniusában megvonta. Az akadémia vezetői megpróbálták az akadémia bérjövödelmeit felhasználni és a Pesti Hazai Takarékpénztárban tartott 150.000 koronás tőkebetétet is György Endre máramarosszigeti gondnok segítségével.⁵² Azonban az akadémiát ez az erőfeszítés már nem menthette meg.

⁴⁸ TtREL I.a.47.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² GERGELY (1925), 38.

A Tiszántúli Református Egyházkerület fenntartóként nem tudta dotálni a jogakadémiát. Dr. Gergely György igazgató ezt a helyzetet nevezte az „akadémia Achilles-sarkának”.⁵³ Az 1924 januárjában tartott református Egyetemes Konvent kijelentette, hogy egyetlen országos szintű jogakadémiát kíván fenntartani. Az 1924. április 23–24-én tartott egyetemes tanügyi konventi bizottsági gyűlésen az alábbi megállapodás született:

„Egyetemes tanügyi bizottságunk az előterjesztett adatokból azt tapasztalván, hogy a Hódmezővásárhelyen működő máramarosszigeti jogakadémia tovább fenntartása anyagi tekintetben biztosítottak nem látszik, mert évi kiadásainak igen szerény mértékkel megállapított összegéből nem egészen negyven százaléknyi van feltételesen megajánlva: ellenben a kecskeméti jogakadémia tovább fenntartása alaposan remélhető, amennyiben a személyi kiadásoknak hetvenöt százaléka mellett a dologi kiadásoknak is egy része feltétlenül biztosítva van; tekintettel arra, hogy a kecskeméti jogakadémiának református egyházunk kizárólagos rendelkezése alatt állása csak arra az esetre van biztosítva, hogy ez a jogakadémia református egyházunk egyedüli jogakadémiája lesz, s így a valószínűen fennmaradható jogakadémiára vonatkozóan kínálkozó jogok megszerzését meddő kísérletezéssel kockáztatni nem volna helyes, sürgősen megkeresi a tiszántúli egyházkerületet a konventi ülésig teendő nyilatkozattételre aziránt, hogy a hatósága alatt álló jogakadémiát fenntartani kívánja-e, s ha igen, a költségekből még nem biztosított rész fedezését mi módon látja teljesíthetőnek?; másrészt mivel abban az esetben, ha a tiszántúli egyházkerület a hódmezővásárhelyi jogakadémia megszüntetését mondja ki, egyetemes tanügyi bizottságunk a kecskeméti jogakadémiának, mint egyetlen és egyetemes magyar református jogakadémiának fennállását és már lehetőleg a folyó 1924. szeptemberétől működését kiválóan fontos tanügyi és egyházi érdekek ismeri el.”⁵⁴

A Tiszántúli Református Egyházkerület közgyűlése 1924. május 16-án kelt 96. sz. határozatában kimondta: „Egyházkerületünk a Hódmezővásárhelyen működő jogakadémia intézőbizottságának határozatából tudomásul veszi, hogy a jogakadémia működésének arra az időre, míg a régi székhelyére vagy annak közelébe visszatérhet, szüneteltetéséhez hozzájárul; ennek folytán kimondja, hogy a Hódmezővásárhelyen működő jogakadémia működését addigra, míg az Máramarosszigetre visszatérhet, 1924. szeptember 15-vel megszünteti.”⁵⁵ Az Egyetemes Konvent 1924. május 20–21-i határozata végleg lezárta a témát:

⁵³ I. m. 40.

⁵⁴ GERGELY (1925), 59.

⁵⁵ I. m. 61.

„Egyetemes konventünk a nemzet és a református egyházunk javára nehéz viszonyok mellett eléggé nem dicsérhető, s régi székhelyéről menekülése óta is sok keserves hányattatás és folyamatos létérti küzdelem között is érdemes múltjához híven a nemzeti kultúráért áldozatos szolgálatra kész máramaroszigeti jogakadémia működésének, régi székhelyére visszatérhetőség, megszüntetését kimondó egyházkerületi határozatot megindultsággal veszi tudomásul, s ez alkalomból a menekült jogakadémia számára otthont nyújtott Hódmezővásárhely városnak s a hódmezővásárhelyi református egyháznak nemes áldozatkészségéért elismerését és köszönetét nyilvánítja. Egyúttal a magyar református jogakadémiák közül most már egyedülinek fennmaradt kecskeméti jogakadémiát egyetemes református egyházi jogakadémiává nyilvánítja, s mint ilyet az 1924–25. tanév kezdetétől fogva működteti.”⁵⁶

Innentől nem maradt más, mint a Klebelsberg tanügyminiszter 1924. július 21-én kiadott 60828–1924.IV. sz. határozata, melyben tudomásul vette a Konvent jogakadémiára vonatkozó döntését, és amelyben kijelentette, hogy a megszünt jogakadémia valamennyi tanárának elhelyezéséről sem tudnak gondoskodni az országos tisztviselői állásleépítések miatt.⁵⁷

Összefoglalás

A második magyar tudományegyetem létesítése idején, 1872-ben, az erdélyi jogi tanfolyamoknak a kolozsvári jogi fakultásba történt beolvasztása után, az akkori Magyarország területén még 13 jogakadémia működött. A rákövetkező évtizedben még további három szűnt meg. A pozsonyi és debreceni egyetemek létesítése után már csak nyolc maradt. A nagy háború után a kassait a csehek, a nagyváradit a román hatóságok szüntették meg, illetve államosították. A sárospataki jogakadémia elnéptelenedés miatt 1923-ban zárt be. Az eperjesi jogakadémia mellett a máramaroszigeti volt az, amelyik székhelyet váltott, s amely fenntartóhatósági szempontok miatt nem szállhatott versenybe a jelentős anyagi többlettel bíró kecskeméti jogakadémiával. Annak kimondásával, hogy a református önkormányzati rendszernek hasznára voltak saját fenntartású jogakadémiái, amelyek egyházi közszolgáltatásra is bocsátották ki végzettségeiket, a Hódmezővásárhelyre kitelepedett máramaroszigeti jogakadémia befejezte tevékenységét.⁵⁸

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ GERGELY (1925), 62.

⁵⁸ I. m. 64.

Dr. Gergely György igazgató lett az úgynevezett likvidáló biztos – lefolytatva a szükséges levelezést: a tanárok elhelyezésének ügyében a kecskeméti jogakadémia vezetőségével éppúgy, mint az Országos Tanári Nyugdíjintézet minisztériumi képviselőivel; ugyanakkor intézve a végelszámolásokat is a jogakadémia tanárainak, s nem utolsósorban végrehajtva a Tiszántúli Egyházkerületi közgyűlésnek a máramarosszigeti jogakadémia ingóságaira vonatkozó határozatát: „Egyházkerületi közgyűlésünk a kecskeméti egyetemes jogakadémiát a megszűnt jogakadémia természetes jogutódának tekintvén, elrendeli, hogy a működését megszüntetett máramarosszigeti jogakadémia levéltára, s mindennemű iratai és jegyzőkönyvei az egyetemes jogakadémiának adassanak át.”⁵⁹ Az egykori igazgató, likvidáló biztos Dr. Gergely György legutolsó akadémiai munkájának titulált *Emlékkönyvét* az alábbiakkal zárja: „Az egész intézet két-három emberöltőn át híven betölthette feladatát: ezért – Kálvinnal szólva – ismételjük ősi Lyceumunk jelszavát: Egyedül Istennek legyen hálaadás és Dicsőség! Soli Deo Gloria!”⁶⁰

Felhasznált irodalom:

ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET LEVÉLTÁRA (1920): Igazgatótanács Levéltára, „A román megszállás alatt lévő más egyházkerülethez tartozó egyházak és iskolák ügyeiről”. EREL I.12/1920.

GERGELY György (1922): *A máramarosszigeti Ref. Lyceum jogakadémiájának évkönyve az 1920–21-ik tanévről*. Hódmezővásárhely [k. n.], Kultúra Részvénytársaság (ezelőtt Erdei Sándor) könyvnyomdája.

(1925): *A Hódmezővásárhelyen működött máramarosszigeti református jogakadémia emlékkönyve*. Hódmezővásárhely [k. n.], Erdei Sándor könyvnyomdája.

TISZÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET LEVÉLTÁRA: TtREL I.1.o.

HONISMERET, 1984. (1984). 1.

⁵⁹ I. m. 80.

⁶⁰ I. m. 81.